

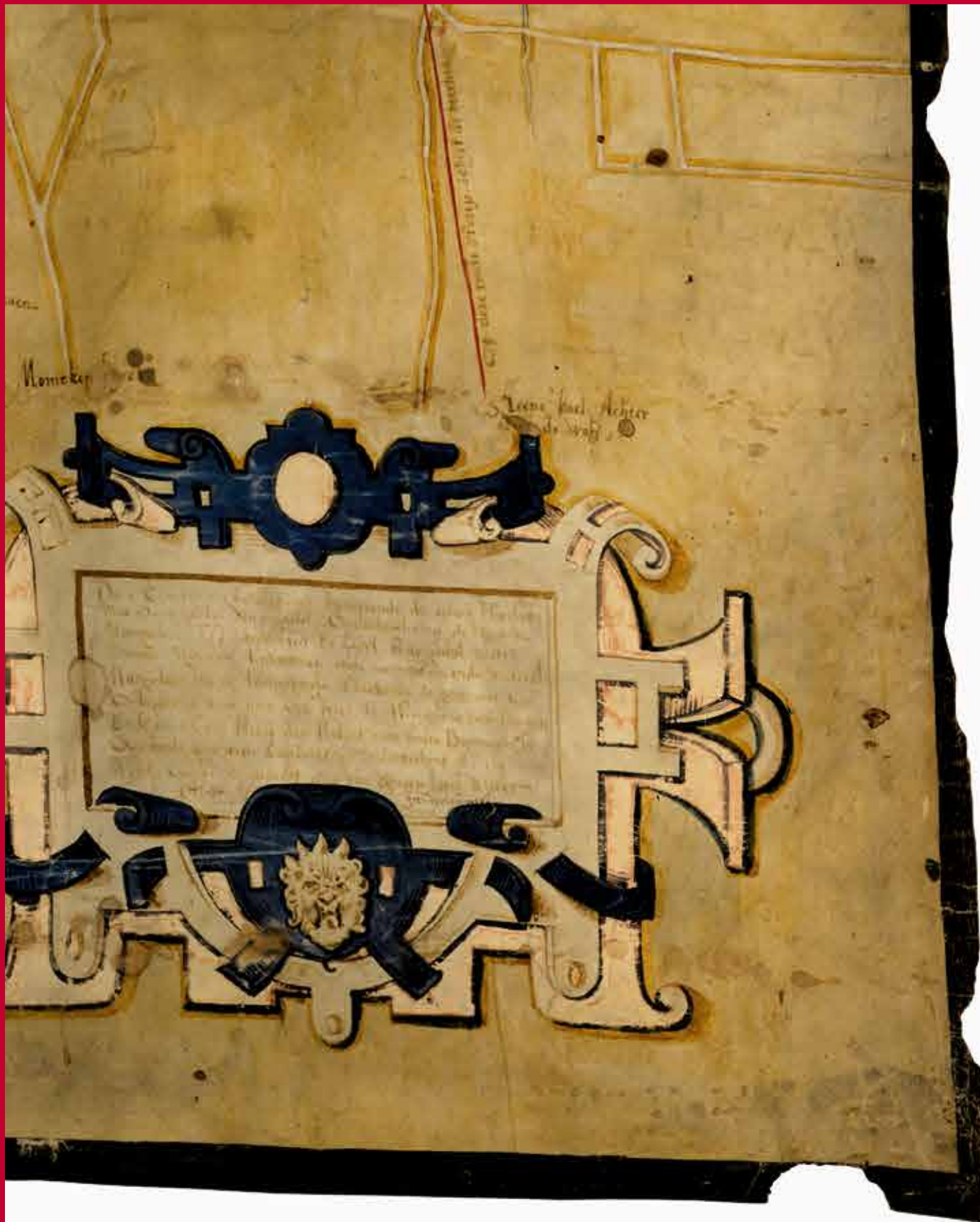
DE BOOTERVLIET

POLDERS IN KAART

WILLEM VAN HAM EN KAREL LEENDERS

NOORD-WEST BRABANT

1565-1590

Gastelse Kaart in 1565 gemaakt door Cornelis Pieterszoon en Jan Symonszoon.
Schaal op reproductie ongeveer 1 : 24.000 | Abdijarchief Sint-Bernardusklooster Bornem (B.)
Bij deze kaart hoort de toelichting door Willem van Ham en Karel Leenders, getiteld
Polders in Kaart. Noord-west Brabant 1565 – 1590. Zwolle (WBOOKS), 2018.

POLDERS IN KAART

WILLEM VAN HAM EN KAREL LEENDERS

NOORD-WEST BRABANT

1565-1590

 BOOKS

VOLCKENRECK

WILLEMSSTAT

RVYGHENHILL

HEANNICHE

DE DINDEL

FYNNE

SCHVDEBORSE

DEN APPELAERE

DE DINDEL

HOOCHSANT

TOFF

STEENRICHSE

NYE GASTE

OVD' GASTE

INHOUD

-
- 7 VOORWOORD VAN DE DIJKGRAAF
9 EEN NIEUWE IMPULS
11 INLEIDING
- 12 TOPOGRAFIE
14 GASTELSE KAART
34 MAURITSKAART
- 52 CARTOGRAFIE
54 GASTELSE KAART
60 MAURITSKAART
- 68 HISTORIE EN TECHNIEK VAN DE TWEE KAARTEN
70 ONTWIKKELING VAN DE CARTOGRAFIE
76 GASTELSE KAART EN MAURITSKAART
80 DE CONSTRUCTIE VAN BEIDE KAARTEN
- 86 VORMING VAN HET POLDERLAND
88 ENKELE BEGRIPPEN
88 NATUURLIJKE PROCESSEN EN MENSELIJK INGRIJPEN
96 POLITIEKE MACHT – MOEIZAME BEDIJKING
- 118 DOCUMENTATIE
120 LITERATUUR
121 ARCHIEVEN
122 TOPOGRAFISCHE NAMEN
128 OVER DE AUTEURS

EEN NIEUWE IMPULS

Het standaardverhaal dat de toeristische sector over ons land vertelt is, dat God de wereld schiep, maar dat de Nederlanders hun eigen land maakten. Daar valt wel wat op af te dingen. Grote delen van het noordwesten van Brabant hebben een zeer dynamische geschiedenis. Vanaf de dertiende eeuw zijn de grote veengebieden geëxploiteerd voor landbouw en voor de winning van turf en zout. Die menselijke activiteiten leidden tot een sterke verlaging van het land, die het voor de zee wel erg makkelijk maakte om steeds meer land te overstromen. Het dieptepunt lag in de vijftiende en zestiende eeuw, toen de delen van de huidige rand van de Brabantse zandgronden de kust vormden. Nadien begon het land weer op te slibben en begonnen steeds meer gebieden droog te vallen. Onder leiding van regionale machthebbers werden die 'gorzen' en 'slikken' een voor een door dijken omgeven en omgevormd tot vruchtbare zeekeleipolders. We kunnen het toeristische verhaal dus omdraaien: de mens vernielde het land en de zee gaf er beter land voor terug.

Dat betere land werd vanaf het begin commercieel gebruikt. De nieuwe polders werden rationeel ingericht, met grote boerderijen en met centrumdorpen waar de handelaren zich vestigden en waar een buitendijkse kreek voor de afvoer van landbouwproducten kon dienen. De bedijkingen waren kapitalistische ondernemingen, winstgevend en goed georganiseerd.

In de zestiende eeuw waren kaarten al vaste onderdelen van de voorbereiding van landaanwinningsprojecten, al weten we nog niet zo goed hoe de kaarten precies werden gebruikt. Historische onderzoekers kunnen voor de Brabantse zeekeleipolders beschikken over een enorme rijkdom aan nauwkeurig en gedetailleerd kaartmateriaal. Al in de zestiende eeuw werden bovendien overzichtskaarten gemaakt die een beeld gaven van de hele landaanwinningsopgave. Dit boek brengt twee van die overzichtskaarten nu binnen ieders bereik.

Zelf kwam ik voor het eerst met een van de kaarten, de 'Gastelse' kaart, in aanraking toen ik in het begin van de jaren tachtig werkte aan een studie over het historische landschap van westelijk Noord-Brabant. Ik kon beschikken over een stapeltje kleine zwart-wit foto's van delen van de kaart. Het overzicht was moeilijk te krijgen. Ik heb de kaart toen vooral gebruikt om enkele interessante details uit te werken, namelijk de gedetailleerde weergaven van een aantal turfhavens op de grens van de zandgronden. Geen andere kaart geeft de plattegronden van die haventjes zo duidelijk weer en ik heb een paar van de plattegronden bewerkt voor mijn boek. Het is zo ongeveer de enige keer geweest dat ik iets in West-Brabant heb ontdekt dat later door Karel Leenders is gebruikt (andersom kwam wel regelmatig voor).

De kaart is mij bijgebleven en toen rond 2003 een poging werd ondernomen om de kaart uit te geven heb ik mij direct ingeschreven. Die uitgave kwam er helaas niet. Een aantal jaren later kon zelfs niemand mij vertellen waar de kaart zich toen bevond. Het zal duidelijk zijn dat ik buitengewoon gelukkig ben met de voorliggende uitgave. Ik hoop dat de druk van de beide kaarten een nieuwe impuls zal geven aan het onderzoek naar de geschiedenis van de zeekeleipolders van westelijk Noord-Brabant.

Gezicht op Oud-Gastel uit het zuidwesten, omstreeks 2000.

FOTO A.J. VAN DER WAL, RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED, OBJECTNUMMER 324.704.

Hans Renes

2.4 > **De polder de Ruigenhil.**
GASTELSE KAART.

Een planmatig wegenpatroon verdeelt het land in rechthoeken. Het bestaat in de lengte van het land uit twee parallel lopende lange wegen en in de breedte uit drie dwarswegen.⁶

De topografie van de polder wordt overigens gekenmerkt door de aanwezigheid van een aantal onlangs door dijken afgesloten krekens. De krekens waar de zuidelijke dijk [Stadsedijk] overheen ligt zijn vertakkingen van grotere geulen. Eén daarvan, het

Bree gat genoemd, heeft een wijde uitmonding aan het Volkerak. Een andere heeft vier vertakkingen en heet *Den Amer* [Valkenberchse of Valkenborgse Amer].⁷ Van de krekens aan de noordzijde van de polder is *De ton Creke* (Tonnekreek) door menselijk ingrijpen rechtgetrokken. De strook land oostelijk (rechts) hiervan behoorde tot de heerlijkheid Niervaart. Dit water is tot 1997 nog de grens tussen de gemeenten Willemstad en Klundert gebleven.

6 De westelijke dwarsweg heet thans Steenpad en beide andere dwarswegen dragen de naam Middelweg.

7 Door latere verleggingen ter verbetering van de afwatering is het verloop van deze binnenwaters later grotendeels gewijzigd.

2 > OOLTGENSPLAAT EN STRIJEN

Van de Zuid-Hollandse eilanden Overflakkee en de Hoeksche Waard zijn Ooltgensplaat en Strijen op de kaart te zien. Deze zijn van elkaar gescheiden door de *Heyrinck Vliet* (Haringvliet), waarin het eiland *De roo Meet* ligt.

2A > Ooltgensplaat

Het dorp Ooltgensplaat (*Oelkensplaet*) ligt op de oostpunt van de Polder het Oudeland (*Den Polder van Oelkens plaet*). Het dorp is een goed voorbeeld van een nederzetting van het Flakkeese type met voorstraat, achterstraten en kerkring. De kerkring heet hier Kerksingel. Van dit alles geeft de kaart slechts een schematisch beeld.

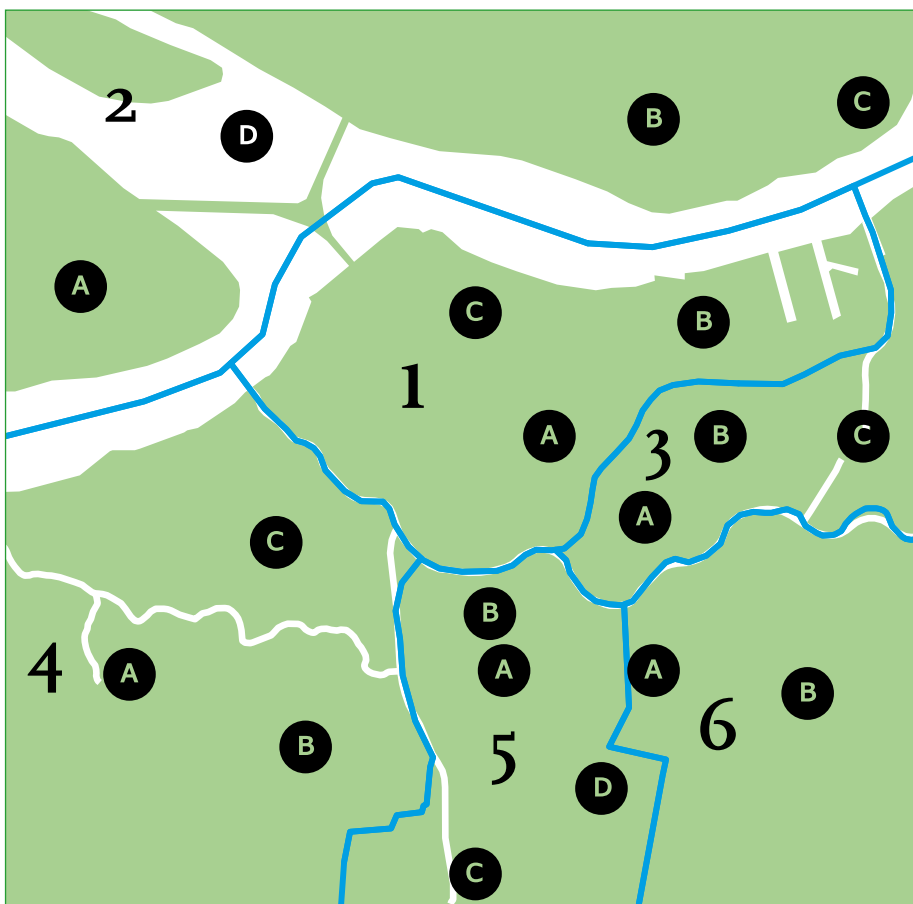
2.5 > Ooltgensplaat, Polder het Oudeland van Ooltgensplaat, Galatheepolder en de Noordpolder.

GASTELSE KAART.

TOPOGRAFIE MAURITSKAART

Er is op beide kaarten, de Gastelse Kaart en de Mauritskaart veel te zien en dat ook nog in een landschap van weleer dat velen niet bekend zal voorkomen. Daarom nemen we u aan de hand mee op verkenning door de kaarten. Als hulpmiddel daarbij is het weergegeven gebied verdeeld in zes samenhangende gebiedsdelen (zie Oriëntatiekaart 2.20).

Bij het bekijken van de kaarten en het lezen van de beschrijvingen moet u in gedachten houden dat de kaarten getekend zijn naar de toestand bij laag water [eb]. Slikken en zandplaten die op de kaarten getekend staan waren bij eb min of meer droog, maar stonden bij hoogwater, bij vloed, geheel onder water. De gorzen bleven bij een gewone vloed droog:

2.20 > Oriëntatiekaart.
TEKENING K. LEENDERS, 2017.

- 1 HET GROTE EILAND VAN FIJNAART, KLUNDERT EN RUIGENHIL
- 2 DE EILANDEN OVERFLAKKEE EN DE HOEKSCHÉ WAARD
- 3 HET SCHIEREILAND VAN STANDDAARBUITEN EN ZEVENBERGEN
- 4 STEENBERGEN, KRUISLAND EN CACKELO
- 5 GASTEL, ROOSENDAAL EN ZEGGE
- 6 OUDENBOSCH EN HOEVEN

die liepen alleen onder bij erg hoog water. Ook bezomerdijkte [bekade] polders liepen dan gevaar, maar bewinterdijkte polders moesten droog blijven.

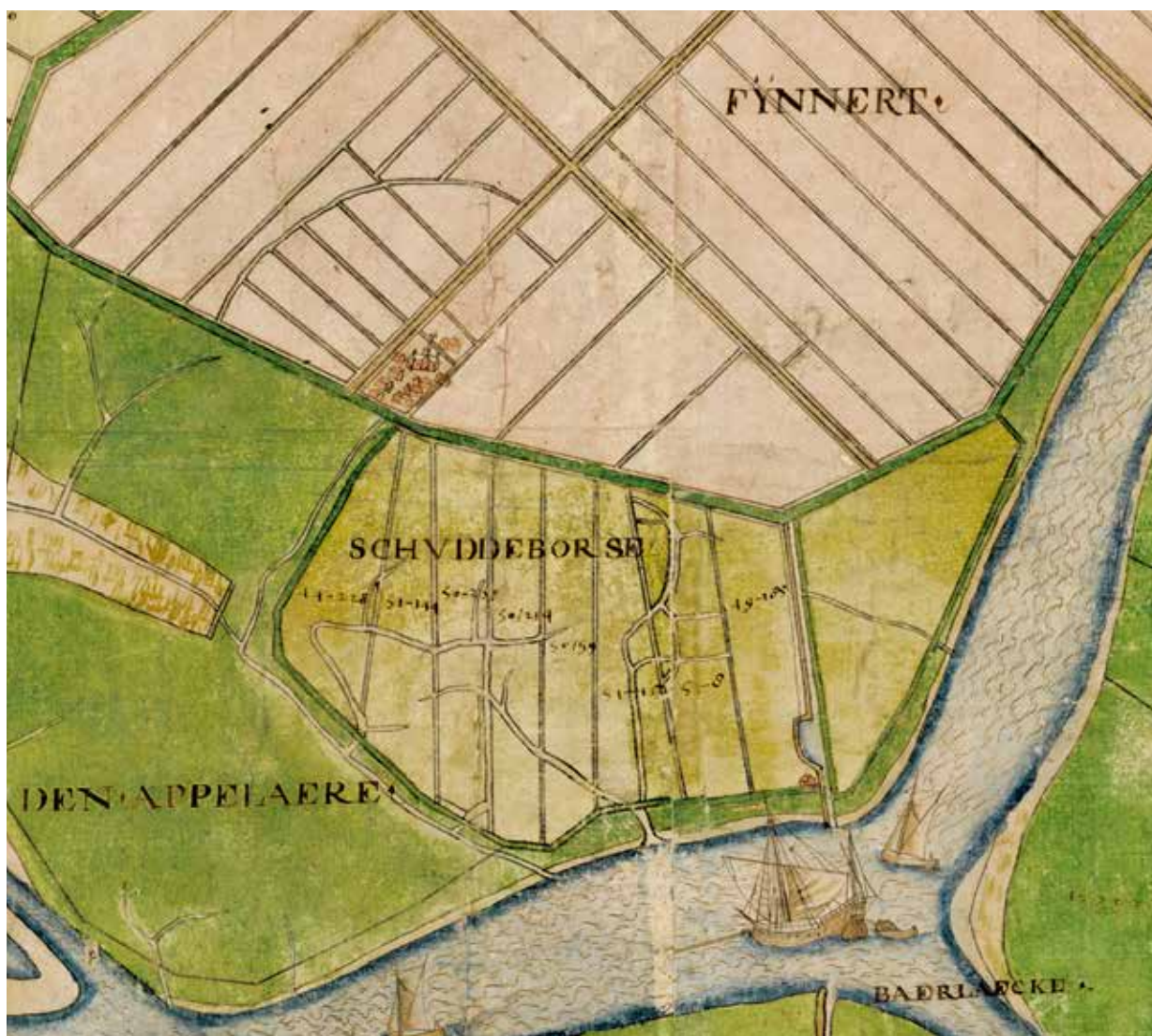
Hier volgt de beschrijving van de Mauritskaart uit 1590. Namen die op de kaart voorkomen zijn in HOOFDLETTERS in deze uitleg opgenomen omdat ze zo ook op de kaart staan.

1 > HET GROTE EILAND

Het grote eiland neemt in het midden van de bovenste helft van deze kaart de meeste ruimte in. Het omvat de Oude Fijnaartpolder, de Groote Polder van Klundert, de Polder de Ruijenhil en de Polder de [Oude] Heijningen. Het eiland wordt aan de noordkant van Strijen gescheiden door het Hollands Diep, aan de westkant door het Volkerak van het eiland Overflakkee, aan de zuidkant door de Dintel van het nog onbedijkte latere Prinsenland en aan de oostzijde door de Mooye Keene van Standdaarbuiten en Zevenbergen

1A > Fijnaart

De Oude Fijnaartpolder én het dorp heten op deze kaart nog FÿNNERT. De dorpskom ligt in het midden van de zuidelijke polderdijk. Binnen het dorpsperceel zijn het kerkgebouw en schematisch een aantal huizen aangegeven. Zij zijn zodanig gegroepeerd dat het duidelijk is dat het ook hier een planmatige aanleg betreft, bestaande uit slechts één voorstraat met een kerkring waarbinnen het bedehuis op het vierkante kerkhof ligt. Het bedijkte binnenland van de polder wordt door een planmatig wegenpatroon doorsneden, vrijwel hetzelfde als dat in de polder het Oudland van Standdaarbuiten. Het is hiervan gescheiden door de nog tamelijk brede stroom, die hier foutief WÿVEN KENE wordt genoemd, maar in werkelijkheid Mooye[n] Keene heette. De percelen land binnen de dijk zijn in hoofdlijnen wel aangegeven, maar er zijn geen oppervlaktematen opgegeven en boerderijen of andere gebouwen ingetekend. Dit deel van de kaart lijkt niet helemaal voltooid. Zuidoostelijk van het dorp ligt tegen de dijk het bekadijkte land van SCHVDDEBORSE [Schuddebeurs], verkaveld in 8 percelen. Links

2.21 > Het dorp Fijnaart, de Oude Fijnaartpolder, de polder Schuddebeurs en het gors de Appelaar.
MAURITSKAART.

(westelijk) daarvan is van de oude kreek die als haven heeft gediend maar een smal stroompje overgebleven. Rechts (oostelijk) van deze polder loopt thans een nieuw, kaarsrecht gegraven havenkanaal met haven- of spuiكوم. Het kanaal mondt tegenover de BAERLAECKE [Barlake] uit in de rivier DE DINDEL.³³ Rechts [ten oosten van] het havenkanaal bevindt zich een driehoekig omkaad gebied dat op de kaart geen naam heeft.³⁴

Het hoog opgewassen gorsgebied ten westen van Schuddebeurs draagt de naam DEN APPELAERE. Met een eenvoudig getrokken lijn is het beloop van de toekomstige buitendijk al op deze kaart aangegeven. Het grillig gevormde, onbedijkte eilandje in de rivier dat op de Gastelse Kaart 'cleynen Appelaer' heet, draagt op de Mauritskaart geen naam.

Ten westen van de Oude Fijnaartpolder ligt de polder HEYNNINGHE die later De Oude Heijningen genoemd is. Het gebied is verkaveld in

17 percelen, waarvan de oppervlakte is aangegeven. De zuidelijke dijk van deze polder ligt dwars over de Valkenborgse Amer [de Grote Amer of Breede Gat] die buitendijks in de Dintel uitmondt. Onder Fijnaart behoort het gebied de NYEVWEN FYNNERT [Nieuwe Fijnaart], dat in de Grote Polder van Klundert ligt. Zie hiervoor de volgende paragraaf.

33 Dit deel van de rivier wordt thans in de volksmond Mark genoemd.

34 Deze bekading heet op andere kaarten Boere[n]gors en is later bewinterdijkt onder de naam Henriëttepolder.

2.22 > Het westelijk deel van de polder van Klundert met dijken, wegen, verkaveling en boerderijen. Rechtsonder de vesting Klundert.

MAURITSKAART.

1B > Klundert

De polder van Klundert omvat vrijwel geheel de oostelijke uitloper van het eiland. Door de grillige vorm van de Grote Polder, op de kaart CLVENGNERT genoemd, én door de aanwezigheid van veel kreken kon bij de indijking een symmetrisch opgezet wegenplan in het linker deel ten westen van de Korteweg, de verbinding van de Langeweg met de noordelijke buitendijk, niet worden gerealiseerd. Behalve het wegennet is de verkaveling in de polder aangegeven. Boerderijen en andere bebouwing liggen vooral aan de noordelijke buitendijk en aan de Langeweg die door het oostelijke polderdeel loopt.

Door een aftakking van de Valkenborgse Amer [Kleine Amer] is het gebied van de NYEVWEN FÿNNERT [Nieuwe Fijnaart] van de rest van de polder afgescheiden. Dit terrein behoorde tot 1997 tot de gemeente Fijnaart en Heijningen. Er was weinig plaats voor boerderijen.

Zoals al vermeld is de naam WÿVEN KENE voor het water tussen de Mark en het Hollands Diep in feite onjuist. Dit dient Moyen Keene te zijn. Aan de uitmonding heet deze stroom DE ROOVAERT [Rode Vaart]. De al genoemde Langeweg wordt gekruist door de Korteweg. Een kreekrestant en een rechte

sloot scheiden het noordelijke Klundertse deel van de polder van een zuidelijke gebiedsstrook, die bij Zevenbergen behoorde. Het westelijke deel heeft de naam SANTBERCH; die van het oostelijke [de Nieuwendijk] is op deze kaart niet ingevuld.³⁵

De kom van het dorp Niervaart is nu omwald. Dit vestingstadje heet Klundert. Op deze kaart staat echter nog de oude naam NYEVWER VAERT [Nieuwervaart]. De Botkreek³⁶ loopt door het midden van de nederzetting. Door de aanwezigheid van de kreek was het gebruikelijke stramien van aanleg met één voorstraat, twee achterstraten en een kerkring niet realiseerbaar. De Voorstraat en de Molenstraat lopen hier parallel met de kreek, later zijn evenwijdig daaraan nog twee achterstraten aangelegd. Ten noorden van het dorpsblok liggen twee pleinen: op dat ten westen [de Markt] moet het stadhuis nog worden gebouwd; op dat ten oosten van de kreek is reeds een kerkgebouw gerealiseerd.³⁷ Ten oosten van de Groote Polder ligt aan de Rode Vaart een poldertje waarvan de naam Basiuslandek of Landeken van Hoogstraten op de kaart niet is ingevuld. In de Keene ligt het door een kreek of sloot in tweeën verdeeld eilandje of zandplaat zonder

naam, dat op de Gastelse Kaart 'De Plate' heet; de daarop afgebeelde dam is verdwenen. De kreek of sloot die midden er doorheen loopt scheidde het deel onder Klundert (links) van dat van Zevenbergen (rechts). Onder Klundert behoorden nog de polders BLOEMENDAEL en de KETEL aan de overzijde van de Keene.

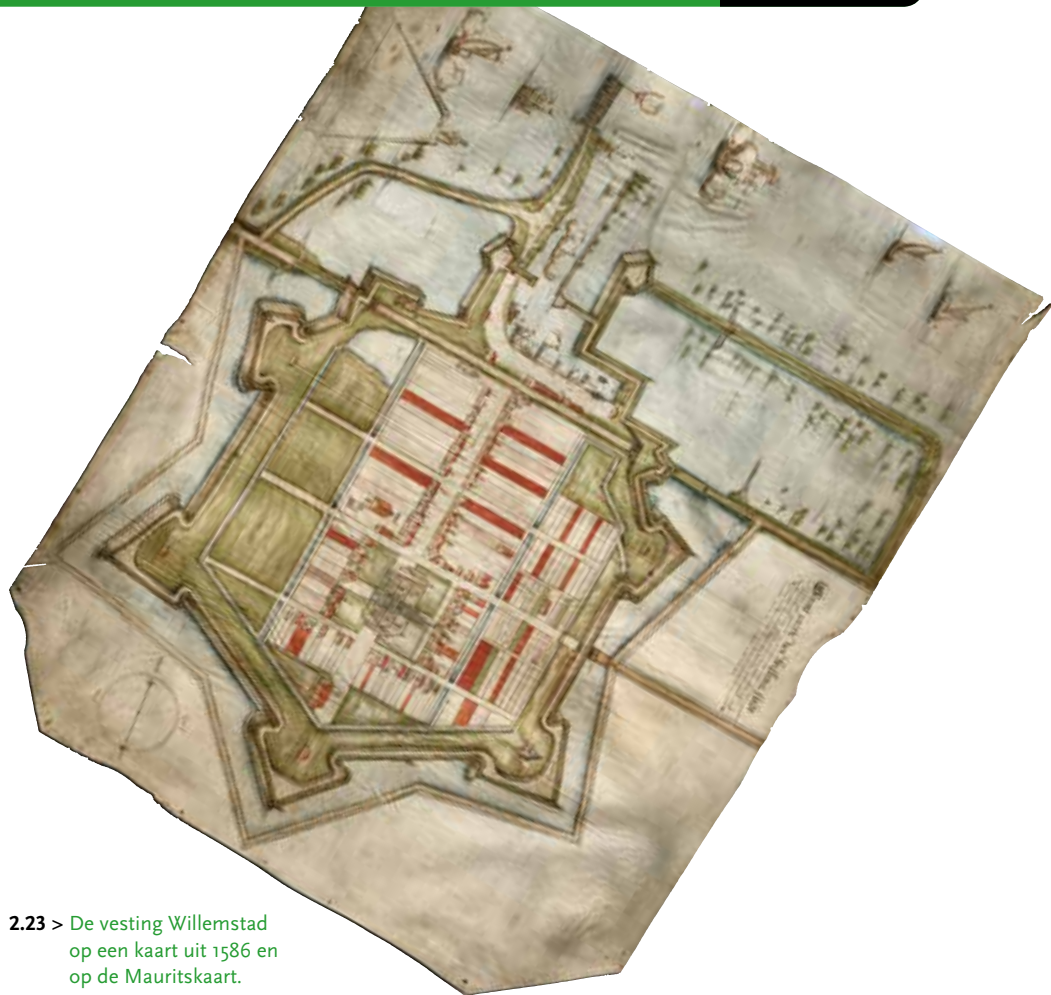
1C > Willemstad en Ruigenhil

De polder RVÏGHENHILL [Ruigenhil] ligt aan de noordwesthoek van het grote eiland.

De dorpskom van Ruigenhil is in 1583 met wallen versterkt wegens de strategische ligging ten opzichte van het gewest Holland, het kerngebied van de jonge Republiek der Verenigde Provinciën. In 1586 hebben de inwoners stadsrechten verkregen en is de plaats naar prins Willem van Oranje, de initiatiefnemer van de vestingbouw, WILLEMSSTAT genoemd. De omwalling omvat binnendijks 3 regelmatige en 2 onregelmatig gevormde bolwerken. Voor de buitendijk ligt een langwerpige haven geflankeerd door twee spuikommen. De dijken rond de binnenhaven maken een veelhoekig geheel van de stadsversterkingen³⁸. Aan de westzijde van de buitenhaven loopt een strekdam tot in het Hollands Diep, dat op de kaart DE BOOTERVLIET heet.

De dorpsstructuur van Ruigenhil, met voor- en achterstraten uitlopende op een kerkring, tekent zich nog duidelijk af. Op het vierkante kerkhofperceel staat een gebouwtje met onbekende bestemming. Aan het andere eind van de Voorstraat staat het Oude Raadhuis, met een knoptoren en uurwerk. Pas tien jaar later is de zogenaamde Koepelkerk gebouwd.³⁹ In het zuidelijke bolwerk staat een standaardmolen.⁴⁰

Een planmatig wegenpatroon verdeelt het polderland van Ruigenhil in rechthoeken. Het bestaat in de lengte van het land uit twee parallel lopende lange wegen en in de breedte uit drie dwarswegen.⁴¹ De kreek waar de zuidelijke polderdijk [Stadsdijk] overheen loopt zijn uitlopers van vroegere geulen die door de bedijking van Heijningen hun rechtstreekse verbindingen met het buitenwater verloren hebben.⁴² Aan de noordelijke dijk liggen een aantal bekade gorzen.

2.23 > De vesting Willemstad op een kaart uit 1586 en op de Mauritskaart.

BHIC, CKT, NR. 280;
MAURITSKAART.

35 Het landschap in een groot deel van de polder is in de jaren zestig van de vorige eeuw vrijwel geheel te niet gegaan zowel door de uitbreidingen van de plaats Klundert als door de aanleg van het industriegebied, dat thans deel uitmaakt van het Havenschap

Moerdijk, en de autoweg A17. Thans Aalskreek genoemd.

37 Vrijwel dezelfde dorpsaanleg vond nadien plaats te Dinteloord.

38 Van Nispen, 1983, 25-36; Van Mastrigt, 2009, 38-42.

39 Het raadhuis is in 1587-1588 gerealiseerd: Van Nis-

pen, 1975, 60-61. Voor de monumentale gebouwen in Willemstad zie Kolman e.a., 1997, 332-335.

40 Deze zal in 1734 worden opgevolgd door de nabij de haven gelegen 'Orangemolen'.

41 De westelijke dwarsweg heet thans Steenpad en beide

andere dwarswegen dragen de naam Middelweg.

42 Door latere verleggingen ter verbetering van de afwatering is het verloop van deze binnenwaters later nogmaals gewijzigd.

2.27 > De polder Bloemendaal met aangrenzend het bekade gors De Ketel. MAURITSKAART.

3B > Bloemendaal

Ten noorden van het Oudland van Standdaarbuiten ligt BLOEMENDAEL [de Bloemendaalse Polder] die deel uitmaakte van de heerlijkheid Niervaart, later van de gemeente Klundert.

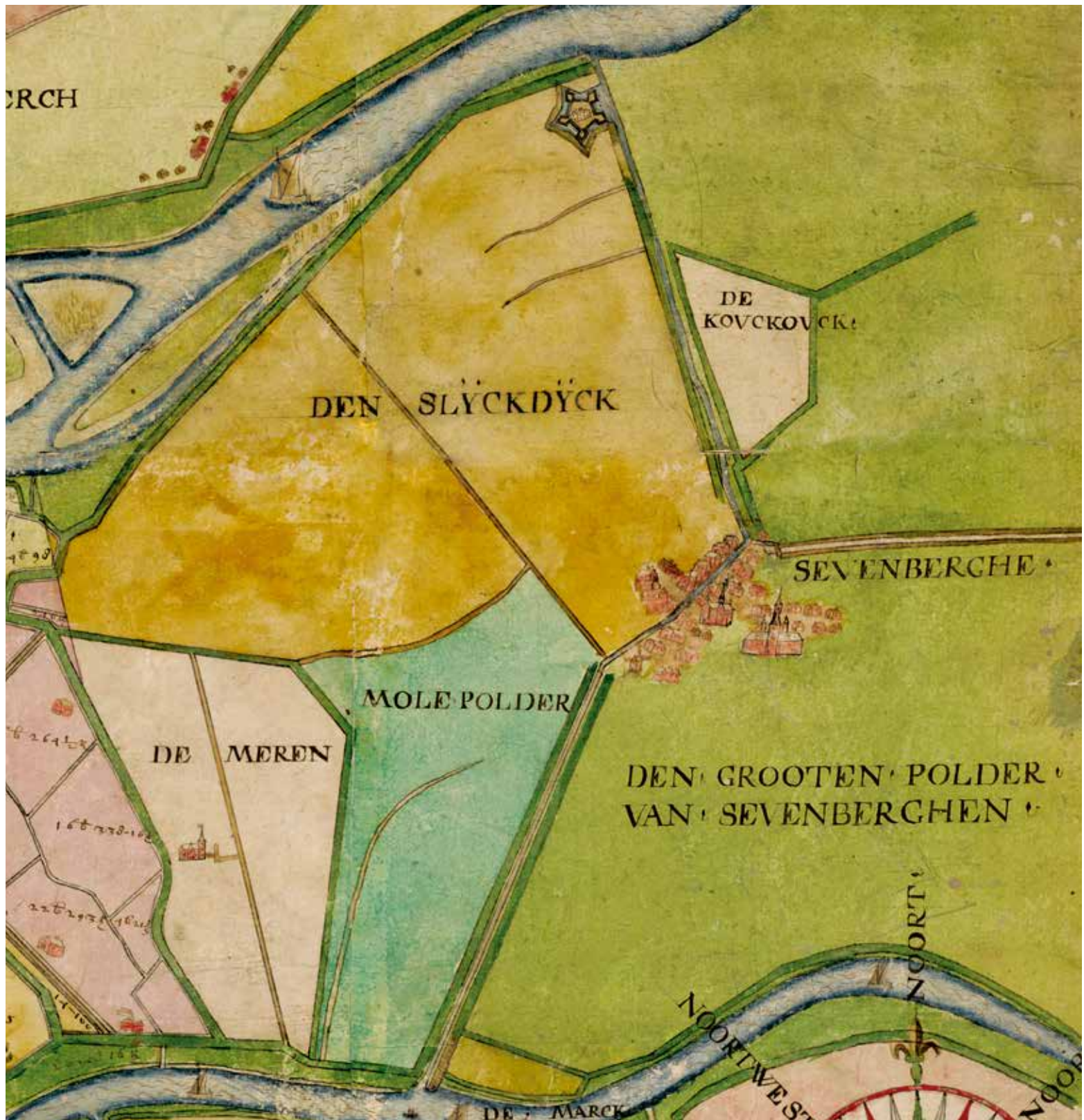
De lichtrood [roze] getinte polder is verkaveld en beslaat een gebied tussen de Mooye Keene en de rivier de Mark. Het land wordt in het midden doorsneden door een gegraven watering, de Bloemendaalse Vliet.

Over het gors langs de noordelijke dijk ligt een weg naar het veer dat een verbinding vormt, uitgebeeld met een bootje, met de daar tegenover gelegen vesting Klundert. Het lichtgroen getinte poldertje of bekading de KETEL [later Grote Ketel genoemd] tussen de dijk Bloemendaal en de Zevenbergse Meerenpolder [Slijkdijk] is verkaveld in 7 percelen. Door het grensverloop behoort de aan de Ketel grenzende uiterste westhoek van deze bedijking tot Niervaart [later gemeente Klundert].

3C > Zevenbergen

Het deel van de heerlijkheid [later gemeente] Zevenbergen op deze kaart bestaat uit de Slijkdijk-, Meeren- en Molenpolder en een deel van Het Oudland van Zevenbergen.

De stad SEVENBERGHE wordt aan de noordzijde begrensd door DE KOVKOVCK [Kleine Koekoekpolder] en een onbedijkt gebied, waarvan een deel grenst aan het eiland van Moerdijk, de AENWAS [VAN] DEN NIEVWEN MOERDYCK. De stad is door de havenkanalen naar het noorden met de Keene en naar het zuiden met de Mark verbonden. Evenals op de Gastelse Kaart is het stratenplan slechts gedeeltelijk aangegeven, verdedigingsmuren en grachten ontbreken. De centrale haven is aangegeven, maar zonder de bruggen. De kerk heeft slechts een vieringstorentje, wat niet klopt met de werkelijkheid. Van het kasteel zijn wel de gebouwen getekend, maar niet de grachten. Het kasteelterrein gaat zonder afscheiding over in het aangrenzende deel van DEN GROOTEN POLDER VAN SEVENBERGEN.

Tussen Bloemendaal en de haven van Zevenbergen ligt een polder waarvan de [licht getinte] zuidwesthoek DE MEREN heet en het noordelijke (oker gekleurde) deel DEN SLÏCKDÏCK [Slijkdijk]. De (lichtgroen gekleurde) zuidoosthoek heet

MOLEPOLDER. Dwars door de Meren, die aan de oostzijde nog wordt afgescheiden door een kadijk, loopt het kaarsrechte Meerenswegje als verbinding tussen de Markdijk en de Klundertseweg. Ten westen hiervan ligt aan een zijwegje een vignet

2.28 > De stad Zevenbergen, een deel van het Oudland, de Koekkoekpolder en de polders ten westen van de stad. MAURITSKAART.

6.6 > Bewapend wachtschip van de Admiraliteit aan de monding van de Roode Vaart ten noorden van Zevenbergen. MAURITSKAART

Over de auteurs

W.A. van Ham (1937) werd geboren in Fijnaart maar groeide op in Steenbergen. In 2000 promoveerde hij in Nijmegen op een proefschrift over politiek, bestuur en rechtspraak in stad en land van Bergen op Zoom, een gebied van Willemstad en Hoeven tot aan de grenzen bij Putte en Zundert. Gedurende dertig jaar was hij werkzaam bij Noord-Brabantse archiefdiensten, het laatst als gemeentearchivaris van Bergen op Zoom.

K.A.H.W. Leenders (1946) werd geboren in 's-Hertogenbosch maar groeide op in Breda. In 1996 promoveerde hij in Amsterdam op een proefschrift over de middeleeuwse geschiedenis van de streek tussen Antwerpen, Turnhout, Geertruidenberg en Willemstad. Naast zijn werkzaamheid als historisch-geograaf was hij een kwart eeuw demograaf bij de provincie Zuid-Holland. Hij is lid van de Vlaamse afdeling van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie te Brussel.

Colofon

Uitgave
WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

i.s.m.
Kunstcommissie
waterschap Brabantse Delta
www.brabantsedelta.nl

Tekst
Willem van Ham
Karel Leenders

Vormgeving
Frank de Wit, Zwolle

Het gedicht op pagina 2 en 3 werd geschreven door Pien Storm van Leeuwen. De bijbehorende foto is genomen door Jan Willem Storm van Leeuwen.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij genereuze bijdragen van waterschap Brabantse Delta, Waterpoort, Provincie Noord-Brabant en De Mastboom Brosens Stichting.
© 2018 WBOOKS Zwolle / Willem van Ham, Karel Leenders / waterschap Brabantse Delta.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen

gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2018.

ISBN 978 94 625 8257 6
NUR 693

Waterschap Brabantse Delta zorgt voor veilige dijken en kades, zuivert rioolwater, verbetert en bewaakt de kwaliteit van het oppervlaktewater en regelt de hoogte van het water in Midden- en West-Brabant.

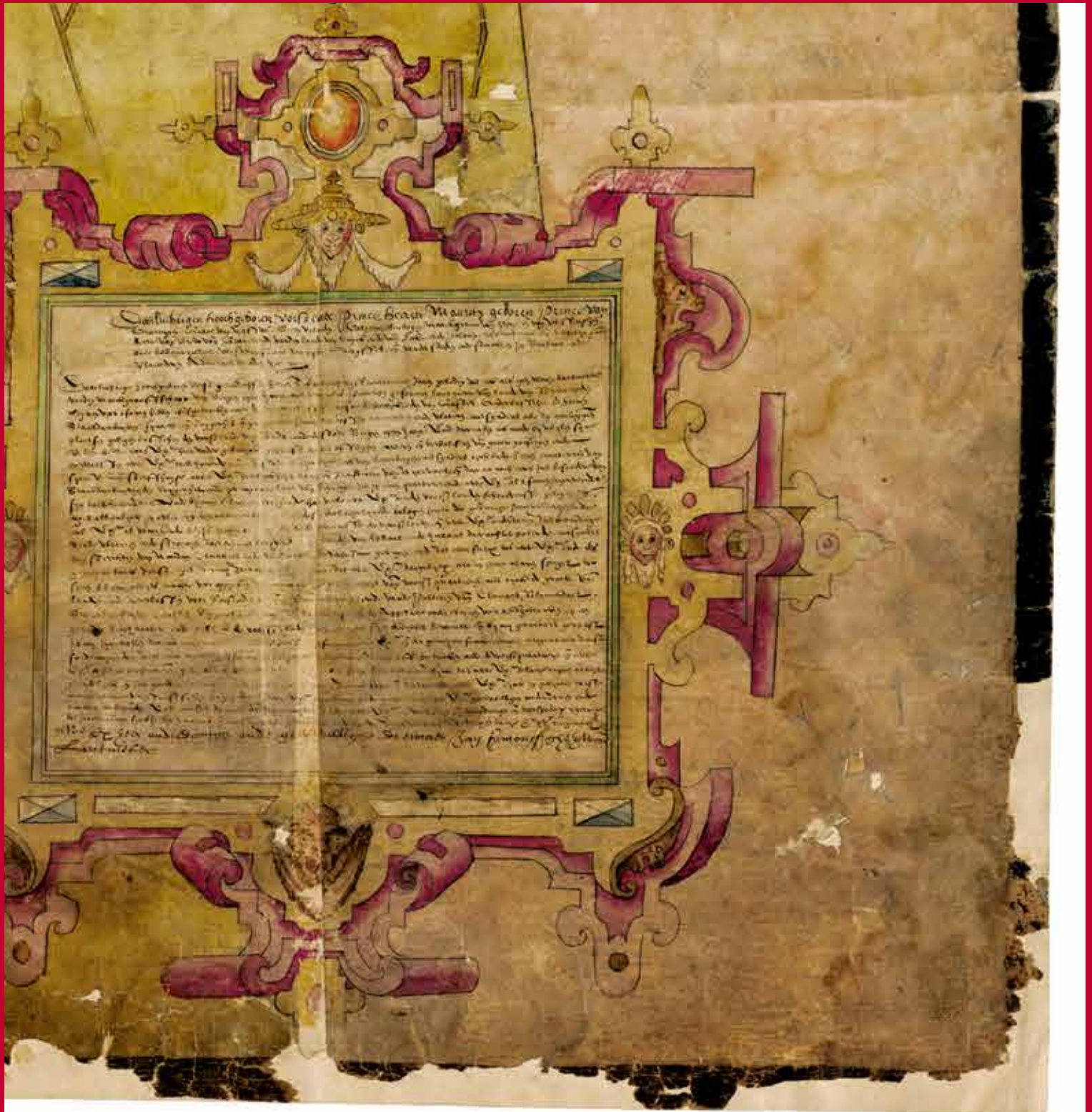

Waterpoort, een grenzeloze samenwerking op overgang van water en land.

Provincie Noord-Brabant

De Mastboom-Brosens Stichting richt zich onder andere op de bevordering van de wetenschappelijke beoefening van de regionale geschiedenis, heemkunde en genealogie van West-Brabant en de Noorderkempen.

Mauritskaart in 1590 gemaakt door door Jan Symonszoon.
Schaal op reproductie ongeveer 1 : 24.000 | Nationaal Archief Den Haag (NL),
collectie Topografische kaarten Hingman, tweede supplement nr. 440.
Bij deze kaart hoort de toelichting door Willem van Ham en Karel Leenders, getiteld
Polders in Kaart. Noord-west Brabant 1565 – 1590. Zwolle (WBOOKS), 2018.

In 1565 en 1590 werden twee grote kaarten van de Noord-Brabantse Noordwesthoek gemaakt. De ene kaart is bekend geworden als de Gastelse kaart, de andere als de Mauritskaart. Ze waren bestemd voor hoogstaande ogen: die van een markies, een abt en de stadhouder van enkele opstandige provincies. Het waren de eerste bruikbare en betrouwbare kaarten van dit gebied, waar de ontwikkeling van het polderlandschap in volle gang was.

Nu kan iedereen ze bewonderen en bestuderen dankzij de grote reproducties in dit boek. Verwonder u over het vele water dat er toen nog was, over de voortgang van de inpolderingen in de tussenliggende 25 jaar, over de talloze details als bruggetjes, molens, veerbootjes, dorpen en vestingsteden. Onder leiding van auteurs Willem van Ham en Karel Leenders vindt u in *Polders in kaart. Noord-West Brabant 1565-1590* een weg door deze oude wereld.

